

I 235

Mis on Esperanto?

Selektus rahvusvahelise abikeele
fihitsusest.



Paapsalus, 1920. a.
M. Tamwerk'i trükikojas.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU



i4834655x

Mis on Esperanto?

Seletus rahvusvahelise abikeele tähtsusest.

Viimasel ajal on ajalehed sagedasti huwitawaid teateid rahvusvahelisest abikeelest Esperantost toonud, ka on huwi Esperanto wastu selfskonnas tuntawalt kaswamas, — arwame siis kohaseks siin lühidat seletust selle tähtsa kultuurteguri kohta anda.

Esperanto on Poola silmaarsti, geniaalse Dr. Ludowiko Samenhof'i (sünd. 15. 12. 1859 a. Bialystokis, suri 14. 4. 1917. a. Warssawis), kokkuseatud rahvuswaheline abikeel, mille sihiks ei ole mitte kõrwale tõrjuda loomulikku keeli, waid ainult olla rahvuswahelise läbikäimise abinõuks, teiseks keeleks iga inimese oma emakeele kõrwal. Tähtsad keeleteadlased, Ameerika prof. H. Phillips, prof. Baudouin de Courtenay, Tartu ülikooli audoktor, Oxfordi prof. ilmakuulus Max Müller, Soome professorid E. N. Sefälä ja G. J. Ramstedt, kirjanikud Leo Tolstoi, Romain Rolland, Henri Barbusse ja palju, palju teisi, kes selle küsimuse kallal on töötanud ning otsusele jõudnud, et sarnane keel täiesti wõimalik, on Esperanto otstarbekohaseks rahvuswaheliseks keeleks tunnistanud.

Rahvuswaheline keel läheb iga päewaga tarwilikumaks juba sellepärast, et kultuuri piirkonna peatamata laienemise tõttu kultuurkeelte arw alatasa kaswamas. Kaswab keelte arw, mida peab oskama iga haritud inimene, kes üleilmelisest kultuuri seisukorrast tahab täielikult informeeritud olla. Teadlastel, ärimeestel, inseneeridel, reisijatel j. p. t. tuleb ikka rohkem ja rohkem keeli õppida, sest alles wõeraste keelte teadmine wõimaldab neile edukalt omal alal tööd teha. Prantsuse matemaatika professor ütleb õigusega: „Rahvuswahelise abikeele wastuwõtmine on mõõdapreasemata wadjaduseks saanud.“

Kuid kas ei oleks mitte kohane ühte juba olemasolemaist keeltest rahvusvahelise abikeelena üleilmilisele tarvitusele võtta? — Rahvusline keel seks ei kõlba juba rahwaste omawahelise kadeduse pärast ja ka selle tõttu, et „loomulikud“ keeled on keerulised ja ebajärjekindlad, et neid on raske ära õppida ja wälja rääkida. Ladina ja Greeka keelte peale ei maksa mõeldagi; need on selleks liig rasked, ning pealegi oleks siin suureks takistuseks kultuursõnade täielik puudus. Ainukeseks abinõuks, mis sellest raskusest üle aitaks, oleks kunstlik abikeel. Kunstliku abikeele loomiseks on palju katseid tehtud, kuid need katsed on ikkagi ainult katseteks jäänud, peale Esperanto, mis 30 aasta jooksul on ära näidanud, et ta eluwõimuline on. Esperanto wastab täitsa nõudmisele, mille kuulus keemik prof. W. Ostwald rahvusvahelise keele kohta üles seadnud: „Meie wajame üleüldiseks tarvituseks keelt, mida räägiks mitte ainult teadlane, waid ka tööline wabrikus ja pakikandja tänawal.“

Kes ennast Esperantoga pealiskaudselfki tutwustab, hakkab juba rahvusvahelise keele wõimalust uskuma, kes teda aga igakülgselt tundma õpib, saab tõesti tema kindlaks poolehoidjaks. Esperantos leidub waewalt ühtegi jagu, ühtegi sõna, mis omast-peast wälja mõeldud; Esperanto on üles ehitatud sõnaosadest, mis omased kõigile Euroopa keeltele; Esperanto kokkuseadmisel on just teiste keelte kõige paremad omadused arwesse wõetud. Kõla poolest on Esperantol sarnadused Itaalia keelega. Tal on imelühikene grammatika, mis erandita; kerge, otstarbekohane alg- ja lõpuliidete kawa wähendab päheõpitawate sõnatüwide arwu mitmekordselt. Kuna Esperanto puhta mõistuse, loogika seaduste põhjal on üles ehitatud, on ta wäga paenduw tõlkekeelena: „Hamlet'i“ tõlge Esperantos on kellegi Inglise professori sõnade järgi „mitmeli täpipealsem ja selgem rahvuskeelsetest tõlgetest.“ Esperantol on rohkearwuline kirjandus olemas, mille peale mõnigi wäikerahwas tohiks uhke olla: Sofokl'i, Shakespeare'i, O. Wilde'i, Moliere'i, Racine'i, Schiller'i, Goethe, Lessing'i, Slowack'i, Sienkiewicz'i, Alexis Kiwi, Strindberg'i, Pushkin'i j. t. kuulsate näidendite kõrwal on Vergilius'e, Balzac'i, Dickens'i, de St.-Pierre'i, Renan'i, Mickewicz'i, Prus'i, Linnankoski, Gorki, Tolstoi,

Lermontow'i, de Conscience'i j. t. teosed meisterlikuis tõlkeis ilmunud. Peale selle ilmub palju head kirjandust Esperanto paremate ajakirjade weergudel (näit. „Esperanto“, „Literaturo“, „La Esperantisto“, „The British Esperantist“, piltajakiri „Esperanta Sinnlando“ j. m.) Üleüldse ilmub Esperanto ajakirje praegusel ajal 50 ümber: kirjanduslikke, sotsialistlikke, waimulikke, kaubanduslikke, kultuur-hariduslikke j. t.

Seesmise ilu ja wäljendusrikkuse juures on Esperanto kergesfi äraõpitanu keel. Lagemata hulk teateid kogu maailmast, niihästi teadlastelt kui ka hoopis haridusefa isikuilt, jutustawad, kui kerge on Esperantot mõistma, kirjutama ja rääkima õppida: Esperanto suured wõidud ja uued edusammud pärast ilmasõja lõppu kõnelewad sellest selget keelt.

Esperanto on elaw keel. Tuhanded isikud kõigist rahwustest tarwitawad Esperantot. Esperanto selts, mille arw nüüd, pärast ilmasõja lõppu, uuesti kasvamas, leidub igas kultuurriigis. Kalju juhtiwaid teadlasi ja riigimehi töötawad suure agarusega Esperanto edendamise kallal; iga aasta peefakse üleilmilisi Esperanto kongresse, mille istanguil, kõnekoosolekuil, jumalateenistusel, teatrietendusil ja kontsertidel ainult Esperantot tarwitatakse. Neist kongressidest wõtawad ka osa ametlikud riikide esitajad. Wiimaste kongresside aujuhatajaks olid m. s. Sakseni, hispaania, Belgia kuningad, Põhja Ameerika Ühisriikide president j. m.

Rahwuswahelistele kongressidele, mis harilikult mitme keele tarwitamise tõttu „Paabeli torni ehitamist meele tuletawad“ (prof. A. Meillet), on Esperanto suure tähtsusega.¹⁾ Tõlkekeelena sõastab Esperanto päratu suure hulga raha ja waewa: kuna mõne teose eestikeelne tõlge ainult wäikesele Eestimaa lugejate hulgale tarwitataw, loetakse sama teose Esperanto tõlget terwes maailmas. Esperanto wõimaldab hea ja odawa kirjanduse soetamist

¹⁾ Üleilmilise rahwuswahelise assotsiatsioonide liidu kongress Brüsselis 1920 a., millest 112 tähtsat organisatsiooni osa wõtsid, soovitas oma liigetele kõige tungiwamalt Esperantot õppida ja Esperanto liikumist toetada. Umbes paarsada vähem tähtsaid mitteesper. seltsi ja üle 10 eriteadlaste kongressi on Esperanto keele oma asjaajamise keelte hulka wõtnud.

kõigile pimedaille kogu maailmas. Esperanto on abiks reisijale, ärimehele, lendurile, sõdurile läbikäimises Punase Ristiga, wäljamaal õppiwale noorsoole, tööliste, keda wäljamaa ametwendade eluolud huwitawad, misjonääridele, skautidele j. n. e.

Et Esperanto oskajale läbikäimist wäljamaaga hõlbustada, asutati 1908 a. Genfis Üleilmiline Esperanto Liit „U. E. A.“ (Universala Esperanto-Asocio). U. E. A-l on praegu esitajaid 550 linnas 54 riigis. U. E. A liigetel on õigus pöörata nende esitajate poole igasuguste palwetega, mis wõimalust määda täitmist leiawad. U. E. A. kirjade läbikäik ulatas wiimase 5 aasta jooksul 231158 peale. Mitmesugust abi on antud 46549 korda, nendest kaubandusalal 11876, 13556 turismi, 2167 noorsoo ja 18950 mitmesugustel aladel. Sõja ajal on U. E. A. mitmeti sõja ohwritele abiks olnud; kirjade läbikäik sel alal ulatas 1914—1918 aa. 196403-ni. U. E. A. liikmeks Eestis võib astuda iga asjast huwitatud isik Eestimaa esitajate (delegitor¹) kaudu.

U. E. A. käest saab liige maksuta huwitawa aastaraamatu, mis sisaldab muu seas kõikide esitajate adresse.

Lõpuks mõned huwitawad teated U. E. A. aastaraamatust. Kõige elawam Esperanto liikumine minewal aastal oli Inglismaal. Inglismaale järgnewad Saksa, Prantsuse, Itaalia, Austria, Tsheho-Slowaki, Hispaania, Ungari ja Soomemaa, muudest wäiksemaist riikidest rääkimata. 1919-20 aa. korraldasid järgmised m e s s e d väga heade tagajärgedega Esperanto teadetebürood wõeramaalistele messelkäijatele: Basel, Breslau, Budapest, Danzig, Frankfurt. M. ä., Helsingi, Leipzig, Lyon, Padova, Paris, Reichenberg. Samal ajal asutati komisjonid kaubanduses Esperanto tarwitusele wõtmise wõimaluste läbiarutamiseks: Ameerikas, Argentiinas, Belgias, Bulgaarias, Helweetsias, Hispaanias, Inglismaal, Jaapanis, Portugalis, Prantsusmaal, Soomes. Londoni ja New-Yorgi n. t. kuulsad kaubakojad tarwitawad Esperantot ametliku keelena. Esperantot õpetatakse koolides walitsuste lubadega: Brasiliias,

¹) Liikmemaks oli 1920 a. 5 Helw. Fr. ehk 10 Smk.

Bulgaarias, Hessenis, Inglismaal, Leedumaal, Saksenis, Soomes, Tsheho-Slowakias, kuuldavasti ka Wenemaal.

Esperanto tinnistamine riikide poolt on ainult ajaküsimus. Meist enesest oleneb, kui pea aeg kätte jõuab, mil rahvusvahelist abikeelt Esperantot igalpool ametlikult tarvitusele võetakse. Pidagem järgmist meeles:

Wäikerahwastele, nagu eestlastele, on täitsa erapooletu Esperanto tarvitusele võtmine ainus abinõu oma rahvuslise iseolemise kindlustamiseks, oma iseseiswuse püüete kõige laialdasemaks selgitamiseks¹⁾ ja sellega kogu maailma kultuurilisest elust osavõtmiseks.

Kes Esperantot õpib ja tarvitab, saadab mitmeid pidist kasu:

Ta edendab oma isikut, sest Esperanto laiendab tema mõtteringi, avab temale uuemat rahvusvahelist kirjandust, hõlbustab talle mõttevahetust kõigi maailma elanikkudega.

Ta võidab ka omas elukutses: Esperanto võimaldab igauhele rahvusvahelist edenemist tema elukutse erialal jälgida, ilma et ta sunnitud oleks asjata keelte-
tuupimiseks aega raiskama.

Ta kergendab noorsoo ja ühes sellega ka oma laste olukorda. Noori, kes praegu sunnitud on kolmandiku oma paremaid eluaastaist, oma paremast tööjõust wõeraste keelte õppimise peale kulutama, wabastab Esperanto raskest keelte koormast ning võimaldab neile paljude laialdaste, elus tarwisminewate teadmiste ja wõimiste omandamist.

Ta edendab sellega oma rahwast. Esperanto annab igale isamaa ja kodurahwa armastajale võimalust oma maad ja kirjandust, rahwa paremaid püüdeid ja omadusi wõerastele, terwele maailmale tutvustada suurendades sellega lugupidamist tema wastu teiste rahwaste juures.

Wiimati, edendab ta kogu kultuuri, mille mõju all kahtlemata ka tema enese hea käekäik seisab. Esperanto waral kaswab majandusline, poliitiline, waimline läbikäimine rahwaste wahel ulatuse, sügawuse ja tugewuse

¹⁾ Eeskujaks Eestile võib nimetada esperantokeelse poliitilise selgituskirjanduse väljaandmist Bulgaaria, Soome, Tshehi, Austria, Ungari, Saksa ja Prantsusmaa poolt.

poolest suuresti; wastastiku ühistunde sidemed, mis juba
 nüüd kõiki rahwaid köidawad, kõweneksid weelgi ja
 kindlustaksid tõsist rahuwähetist rahu, mis kultuurile
 kõige kindlamaks aluseks on.

Lähemaid teateid Esperanto kohta annab:
 Eestimaa Esperantistide Ühing „Espero“, Tallinnas,
 Rääfli tänav. Nr. 6.

AKTSIA-SELTS

«ESPERANTO»

TALLINN, W. POSTI T. № 1

wõtab vastu ja täidab korralikult Iga-
 sugusi tellimisi sise- ja wäljamaa kau-
 pade peale.